

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Олександр МОРГУНОВ

21.04

2025 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

ВИТЯГ

з протоколу спільного засідання кафедри кримінально-правових дисциплін і кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 18 квітня 2025 року

Голова: доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Василь БЕРЕЗНЯК.

Секретар: кандидат юридичних наук, доцент Валентин ЛЮДВІК.

Присутні: доктор юридичних наук, професор Олександр ЮНІН, доктор юридичних наук, професор Володимир ШАБЛИСТИЙ, доктор юридичних наук, професор Оксана ГРИТЕНКО, доктор юридичних наук, професор Наталія СИДОРЕНКО, доктор юридичних наук, професор Анатолій ВОЛОБУЄВ, доктор юридичних наук, професор Олена РЯБЧИНСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент Вадим ХАШЕВ, кандидат юридичних наук, доцент Сергій БАБАНІН, кандидат юридичних наук Ганна КИРИЧЕНКО, доктор філософії в галузі права Роман КАТОРКІН, доктор філософії в галузі права Світлана КОРОГОД, доктор філософії в галузі права Дмитро АНІСІМОВ.

З присутніх – 4 доктори юридичних наук та 6 кандидатів юридичних наук (докторів філософії) – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Публічна презентація наукових результатів дисертаційного дослідження Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо рекомендації для захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь здобувача Наталії ЩЕРБИНИ про дисертаційне дослідження на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Здобувачка акцентувала, що право людини на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і особисту безпеку споконвіку належать до природніх прав людини. Такі права мають бути захищені у демократичній, правовій державі усім масивом нормативно-правових актів. Норми статей 3, 27, 29, 30 Конституції України відповідним чином забезпечують охорону цих природніх прав. Однак цей захист потребує подальшого правового вдосконалення.

Одним із засобів, за допомогою якого право людини на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та особисту безпеку на даний час порушується або ставиться під загрозу є зброя.

Спірним стає це питання через те, що у частині 5 статті 36 Кримінального кодексу України закріплено норму, згідно з якою не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб. Тобто, зазначена норма ставить на один щабель як поняття «зброя», так і будь-які інші засоби чи предмети для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення. Водночас частина 4 статті 296 Кримінального кодексу України також повторює визначення «інших предметів, які використовувалися як зброя».

З'ясовуючи питання про відмежування зброї від будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи, що використовувалися як зброя, можна звернутися до коментаря Кримінального кодексу України, в якому зазначено, що зброя може бути застосована шляхом здійснення пострілів на ураження, в повітря чи землю, завдання ударів холодною зброєю, а також іншими предметами, придатними для ураження живої сили (залізні пруті, каміння, газові балончики).

Шляхами вирішення проблеми ідентифікації на законодавчому рівні поняття зброї, відмежування його від будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, є врегулювання на законодавчому рівні питання чіткої ідентифікації, класифікації видів зброї та її властивостей для правильної правової кваліфікації дій або навіть бездіяльності із застосуванням таких предметів.

Отже, вогнепальна зброя являє собою об'єкт власності, на який поширюється особливий режим регулювання, що може бути здійснений виключно Законом України.

На сьогодні обіг цивільної вогнепальної зброї законодавчо врегульовано спеціальними законами у всіх країнах Європи та у більшості пострадянських держав. Натомість Україна – єдина держава в Європі, у якій відсутнє законодавче регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї та зброї загалом.

За інформацією Міністерства внутрішніх справ України, громадяни України легально володіють лише вогнепальною зброєю у загальній кількості близько 1,3 млн. одиниць. Незважаючи на таку значну кількість вогнепальної зброї в обігу, ці правовідносини в країні досі не врегульовані жодним законом. Усі питання, пов'язані з обігом цивільної зброї, вирішуються виключно підзаконними нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України та інших центральних органів виконавчої влади. Більше того, нормативні акти МВС України, що регулюють обіг вогнепальної зброї в державі, фактично дублюють основні положення колишнього радянського законодавства. Переважна більшість норм є тепер анахронізмом та не регламентує навіть усталених суспільних відносин у сфері обігу зброї.

У свою чергу, відсутність узгодженої термінології та класифікації призводить, з одного боку, до довільного трактування і неузгодженості, а з іншого – створює підґрунтя для зростання корупції у цій сфері.

Отже, прийняття відповідного закону обумовлене необхідністю законодавчого регулювання відносин, що виникають під час обігу в Україні цивільної вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, а також конструктивно схожих зі зброєю та бойовими припасами виробів та задля визначення правового режиму власності на цивільну зброю, встановлення основних прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, відчуження, носіння, транспортування, ремонту, застосування цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів.

Визначені мета, об'єкт, предмет і завдання дисертаційної роботи та методологічний підхід забезпечили виклад наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовили її новизну, що полягає у такому.

В дисертації вперше:

- доведено, що дослідження поняття зброї в кримінальному праві, а саме визначення його складових та формулювання нормативної дефініції, слід здійснювати за такими вузловими моментами: 1) формування понятійного апарату; 2) запозичення певних формулювань та ознак із суміжних нормативних актів; 3) урахування вітчизняних та іноземних досліджень, а також законодавства; 4) наявність проблемних аспектів, пізнання складної природи зброї, яка робить необхідним подальший науковий пошук; 5) забезпечення обґрунтованості теоретичних висновків та їх перевірка емпіричними дослідженнями;

- сформульовано визначення поняття «зброя» у кримінальному праві України. Це предмети, засоби або пристрої, за допомогою яких відбувається ураження живої цілі у вигляді заподіяння смерті або тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості людині, а також завдання матеріальної шкоди іншим об'єктам матеріального світу;

- обґрунтовано доцільність доповнення ст. 36 КК України приміткою, в якій слід точно та максимально повно вказати ознаки озброєності особи, що в подальшому полегшить кваліфікацію дій також і за іншими складами кримінальних правопорушень: озброєна особа – це особа, яка має при собі та не

обмежена можливістю застосування вогнепальної, холодної, будь-яких інших видів військової зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, будь-яких інших засобів чи предметів для захисту або іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для заподіяння тілесних ушкоджень;

удосконалено:

- положення про те, що, враховуючи суспільну значимість вчинення кримінальних правопорушень із застосуванням зброї, доцільно включити таку ознаку до переліку обставин, які обтяжують покарання та внести відповідні зміни до статті 67 КК України;

- пропозицію про віднесення пристрою під патрон «Флобера» до категорії схожих з вогнепальною зброєю виробів, з огляду на досліджений європейський досвід боротьби з незаконною торгівлею зброєю. Під час опрацювання питання про доцільність володіння цивільним населенням вогнепальною зброєю, запропоновано парламентарям врахувати настанови, вміщені в Директиві ЄС № 91/477 та в Регламенті ЄС № 258/2021 стосовно визначення поняття «зброя»;

дістало подальшого розвитку:

- положення про те, що закони про кримінальну відповідальність більшості європейських країн чітко формулюють поняття «зброя», не підміняючи його видообмеженням поняттям «вогнепальна зброя», що значно посилює кримінально-правову охорону потерпілих осіб, відносно яких застосовувалися різні предмети у якості зброї.

Після завершення доповіді Наталії ЩЕРБИНІ присутніми були поставлені такі **запитання**:

Доктор юридичних наук, професор Олена РЯБЧИНСЬКА: Назвіть один із вагомих результатів, що характеризує наукову новизну дисертації?

Відповідь: Дякую за питання! Наша дисертація є першою у вітчизняній науці кримінального права, в якій, з урахуванням постійних змін законодавства, діяльності держави в умовах війни, вирішено наукове завдання, що полягає у вивченні терміна кримінального права, який тривалий час залишається без нормативного наповнення, що призводить до підміни понять та юридичної невизначеності. У результаті опрацювання визначено шляхи вдосконалення термінології кримінального права в цій галузі.

Доктор юридичних наук, професор Анатолій ВОЛОБУЄВ: Чи досліджували Ви питання зброї, що не належать до кримінально-правових?

Відповідь: Дякую за запитання! Так, частково. Нами висловлено пропозицію про віднесення пристрою під патрон «Флобера» до категорії схожих з вогнепальною зброєю виробів, з огляду на досліджений європейський досвід боротьби з незаконною торгівлею зброєю. Під час опрацювання питання про доцільність володіння цивільним населенням вогнепальною зброєю, запропоновано парламентарям врахувати настанови, вміщені в Директиві ЄС № 91/477 та в Регламенті ЄС № 258/2021 стосовно визначення поняття «зброя». Внесення описаних змін до К у вигляді прийняття приміток та виключення з тексту Кодексу згадуваних визначень з одночасною заміною поняттям «зброя»,

яке пропонується в цій роботі, усуне існуючу на теперішій час проблематику кримінально-правової кваліфікації певного виду кримінальних правопорушень.

Кандидат юридичних наук, доцент Вадим ХАШЕВ: Що ж включає у поняття зброя?

Відповідь: Дякую за запитання! Зброя – це предмети, засоби або пристрої, за допомогою яких відбувається ураження живої цілі у вигляді заподіяння смерті або тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості людині, а також завдання матеріальної шкоди іншим об'єктам матеріального світу.

Після відповідей на запитання було озвучено висновок наукового керівника – Володимира ШАБЛИСТОГО. У висновку зазначено про тематику опублікованих наукових статей та апробацію результатів дослідження.

Дисертаційне дослідження Наталії ЩЕРБИНИ побудоване на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Здобувачка використала численні наукові праці фахівців із загальної теорії держави та права, кримінального права, адміністративного права, цивільного права інших галузевих правових наук, а також низки інших галузей знань.

Наталія ЩЕРБИНА чітко сформулювала мету і завдання роботи, визначила об'єкт та предмет дослідження. На основі проведеного комплексного дослідження вирішено важливу наукову проблему – розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення практики застосування кримінальних правопорушень, ознакою яких є зброя.

Стиль, мова викладення матеріалу дисертаційного дослідження, аргументація авторських висновків та пропозицій до чинного законодавства відповідають належному теоретичному рівню. Думки здобувачкою викладаються грамотно, послідовно, виважено, логічно витримані зміст та структура роботи.

Наведений у дисертаційному дослідженні матеріал містить також значний доробок дисертантки, яка збагачує існуючі уявлення стосовно теоретичних аспектів досліджуваної проблеми. Авторка продемонструвала уміння самостійно узагальнювати та аналізувати нормативно-правові акти, спеціальну літературу і статистичні дані, визначати теоретичне або практичне завдання, формулювати науково обґрунтовані висновки і пропозиції щодо її розв'язання.

Робота написана грамотно, логічно та послідовно, а стиль викладення матеріалу забезпечує легкість й доступність його сприйняття.

Під час здійснення дисертаційного дослідження здобувачкою проявлені належні компетентності щодо відбору та використання різноманітних як загальнонаукових, так і спеціально-наукових методів пізнання, в тому числі діалектичного, формально-логічного, системного аналізу, соціологічного, статистичного тощо.

У цілому в дисертації запропоновано нові науково обґрунтовані теоретичні та прикладні результати проведених досліджень, а також розв'язано конкретні наукові завдання в галузі кримінального права.

Таким чином, підготовлене дисертаційне дослідження аспіранткою кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного

університету внутрішніх справ Наталією ЩЕРБИНОЮ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують конкретне наукове завдання в галузі кримінального права і в цілому відповідає вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, тому може бути винесена на розгляд Вченої ради Дніпровського державного університету внутрішніх справ для розгляду питання про утворення спеціалізованої вченої ради для разового публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Після цього слово було надано **рецензентам** наукової праці:

Доктор юридичних наук, професор Оксана ГРИТЕНКО підкреслила, що актуальність цього дослідження зумовлена: по-перше, зростаючим інтересом до теми зброї в нашій країні. Останні роки демонструють стійку тенденцію до вчинення кримінальних правопорушень із застосуванням зброї та предметів, які слугують зброєю. Такі кримінальні правопорушення становлять значну суспільну небезпеку через шкоду, заподіяну не тільки життю та здоров'ю людей, але й іншим суспільним відносинам. Використання зброї включає три можливих дії: реальне застосування за призначенням, спробу застосування, що не досягає бажаного результату, і демонстрацію, яка впливає на психічний стан людини. Варто зазначити, що такі дії можуть бути як ситуативними, так і цілеспрямованими. Проте, необхідно суворо дотримуватися законного обігу зброї, а порушення повинні переслідуватися відповідно до закону. Правові норми, які регулюють обіг зброї, повинні модернізуватися згідно з потребами сучасного суспільства, враховуючи його динаміку та відповідні зміни в законодавстві.

По-друге, у сучасному кримінальному праві визначення поняття «зброя» продовжує бути предметом дискусій. Хоча існує чимало досліджень, присвячених вивченню зброї. Питання про те, що саме вважається зброєю в широкому розумінні, залишається відкритим. У зв'язку з цим маємо зазначити деякі спірні питання в положеннях Загальної частини КК України (зокрема, ч 5 статті 36 КК України) та Особливої частини КК України (зокрема ч. 1 статті 294 КК України); брак узгодженої термінології та класифікації тощо.

Враховуючи наведене вище, тема дисертації Щербини Наталії Олександрівни «Поняття зброї за кримінальним правом України» є актуальною, оскільки авторка саме через висвітлення, дослідження, аналіз зазначених завдань дисертації доводить: місце, значення та розкриття поняття «зброя» в Загальній частині Кримінального кодексу України; властивості застосування поняття «зброя» в Особливій частині Кримінального кодексу України під час кваліфікації кримінальних правопорушень (в усіх її проявах у кримінальному законодавстві України), співвідношення складів кримінальних правопорушень, ознакою складу яких є зброя в Кримінальному кодексі України та в проєкті кримінального кодексу України, а також надає теоретичні та практичні

рекомендації, спрямовані на вдосконалення норм кримінального законодавства щодо поняття зброї. Зазначене підтверджує особливу актуальність обраної авторкою теми, своєчасність даного дослідження, його теоретичне та прикладне значення. Результати дослідження є важливими як для теорії кримінального права, так і для законодавчої та правозастосовної діяльності.

Ознайомлення з дисертацією надає підстави для певної загальної оцінки роботи. Авторкою було проведено самостійне дослідження наукової проблеми, присвяченої вдосконаленню теоретичних та законодавчих положень щодо поняття зброї, а також розробці рекомендацій щодо вдосконалення відповідного законодавства та практики його застосування (зокрема, запропоновано зміни до КК у вигляді приміток до статей 36, 263, 296 цього Кодексу. Вказані примітки запропоновано доповнити сформованим поняттям «зброя»).

Вивчення поданих Щербиною Н.О. матеріалів дисертації та наукових праць надає підстави стверджувати, що нею проведено ґрунтовний аналіз теми, актуальної в теоретичному та законодавчому плані, а також сформульовано обґрунтовані висновки і пропозиції, що виносяться на захист. Дисертацію оформлено згідно з вимогами, що пред'являються до роботи такого рівня та відповідають державним стандартам. Обсяг основного тексту дисертації відповідає встановленим нормативам. Наукові положення в тексті дисертації за формою викладу дохідливі, у смисловому значенні взаємопов'язані. Структура, зміст, послідовність, взаємозв'язок підрозділів дисертації спрямовані на реалізацію основної мети дослідження.

Належними є законодавча та доктринальна бази дослідження поняття зброї в кримінальному праві. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується якісним аналізом наявних літературних джерел.

Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Послідовність, взаємозв'язок розділів та підрозділів дисертації відповідають визначеним завданням, спрямовані на реалізацію визначеної авторкою мети дослідження. Безпосередньо зміст розділів (підрозділів) дисертації доповнюють один одного, містять результати аналізу стану наукових теоретичних досліджень, міжнародно-правових аспектів, проблем чинного кримінального законодавства, спрямовані на обґрунтування найважливіших, як на думку авторки, проблем.

Відповідність дисертації профілю спеціалізованої вченої ради. За змістом дисертаційна робота Щербини Наталії Олександрівни «Поняття зброї за кримінальним правом України», представлена на здобуття ступеня доктора філософії повністю відповідає спеціальності 081 «Право».

Звертаючи увагу на значущість та наукову новизну висновків дисертантки, слід звернути увагу на низку положень дисертації, що мають дискусійний характер і потребують додаткової аргументації під час публічного захисту, а саме:

1. До розділу 1. «Місце, значення та розкриття поняття «зброя» в Загальній частині Кримінального кодексу України. Зарубіжний досвід та досвід

українського законодавства» авторка робить висновок, що аналіз європейського законодавства виявив, що закони про кримінальну відповідальність цих країн чітко формулюють поняття «зброя», не підміняючи його вищою категорією поняттям «вогнепальна зброя», проте, яких саме європейських країн Наталія Олександрівна не зазначає. Схоже зауваження маємо зазначити з приводу пропозиції дисертантки щодо включення до обставин, що обтяжують призначення покарання (ст. 67 КК України) - вчинення кримінального правопорушення із застосуванням зброї. Авторка зазначає, що такі зміни наблизять національне законодавство до сучасних європейських стандартів в питанні захисту прав та основоположних свобод. У висновках до роботи відповідну ідею слід підкріпити додатковими аргументами із посиланням на європейські країни, у законодавстві яких дана ознака закріплена.

2. У дисертації авторкою запропоновано формулювання поняття «зброя» до змісту Загальної частини як чинного, так і проєкту КК. Потребує конкретизації ця пропозиція відносно проєкту КК, тим більше що відносно відповідних змін до Загальної частини чинного КК Наталія Олександрівна зазначає у примітці до ст. 36 КК України.

Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальне позитивне уявлення про роботу, не зменшують її наукової новизни та практичної значимості і тому не є перешкодою для її представлення в спеціалізовану раду для публічного захисту.

Незважаючи на те що алізованій роботі притаманні деякі недоліки, характерні будь-якій самостійній науковій праці, вони не впливають на її загальну позитивну оцінку. Отже, слід констатувати, що подане на рецензування дисертаційне дослідження **Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України»** є завершеною науковою працею, підготовлене на достатньому високому рівні, зміст якого відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а отже роботу може бути рекомендовано до розгляду та захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, професор Віта КОНОНЕЦЬ відзначила, що побудова дисертації та її зміст свідчать про комплексний підхід щодо вирішення поставлених завдань дослідження. Актуальність проблематики, глибина аналізу, чіткість висновків, методологічна цілісність, внутрішня логічність та науково-практична спрямованість дисертаційного дослідження забезпечує його наукову цінність. Дисертація містить висунуті авторкою науково обґрунтовані та аргументовані результати та наукові положення, зокрема доведення, що зброя є наскрізною ознакою Загальної та Особливої частин кримінального права та авторського поняття. Робота характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувачки в науку. Наукові положення та висновки цілісні, логічно послідовно надані та аргументовано

викладені. Робота має суттєве теоретичне та практичне значення. Виклад матеріалу є логічним.

Рецензентом зазначено, що актуальність дисертаційного дослідження Наталії ЩЕРБИНИ не викликає сумнівів, оскільки вироблено теоретико-методологічну будову наскрізного кримінально-правового поняття.

Варто позитивно оцінити широту та логічну послідовність розглянутих у дисертації питань; позитивно відмітити використану джерельну базу; звернути увагу на те, що здобувачка не обмежилася лише теоретичними розробками, а, керуючись принципом єдності теорії та практики, обґрунтувала необхідність внесення змін до ряду нормативно-правових актів.

Структурна побудова дисертаційного дослідження є цілком логічною; його ключові проблеми сформульовані досить чітко; наукові положення достатньо обґрунтовані та достовірні, основні з них оприлюднені достатньо повно, відповідно до існуючих вимог, які ставляться до робіт відповідного рівня. Дисертаційна робота написана грамотно, стиль викладення характеризується смисловою завершеністю, цілісністю та простотою формулювань відповідних наукових положень, висновків і рекомендацій, що робить їх доступними для сприйняття не тільки науковцями, а й громадянами – членами громадських об'єднань.

Зазвичай як і будь-яка робота, виконане дослідження не позбавлене певних дискусійних положень, серед яких слід зазначити такі

Потребують більш детального дослідження питання практичного значення отриманих результатів. Принаймні мають бути розроблені рекомендації для правоохоронних органів, які протидіють незаконного обігу зброї.

Також потребує більшої деталізації аргументація на користь вивчення зарубіжного досвіду – чому обрано ту чи іншу країну. І, найважливіше необхідно визначитися – авторка «за» чи «проти» обігу короткоствольної нарізної зброї в Україні.

Однак, ці спірні питання та зауваження, не впливають на загальне позитивне ставлення до роботи, не зменшують її наукової новизни та практичної значимості і тому не є перешкодою для її подання до разової спеціалізованої вченої ради для публічного захисту.

Враховуючи вищевикладене, підсумовано, що підготовлена дисертація аспіранткою кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ **Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України»** є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують конкретне наукове завдання в галузі кримінального права і в цілому відповідає вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та може бути винесена на розгляд Вченої ради Дніпровського державного університету внутрішніх справ щодо розгляду питання про утворення спеціалізованої вченої

ради для разового публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Олена РЯБЧИНСЬКА, яка зазначила, що аналіз дисертації Наталії ЩЕРБИНИ дозволяє стверджувати про ґрунтовну теоретичну підготовку дисертантки, а також про розуміння нею практичних та теоретичних проблем, котрі стосуються сучасних підходів до теоретичного розуміння та практичного застосування норм кримінального закону, ознакою яких є зброя. Актуальність дослідження є безсумнівною з огляду на сучасні процеси розвитку кримінального законодавства в Україні. Загалом дисертаційне дослідження Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, професор Анатолій ВОЛОБУЄВ наголосив, що авторкою цілком коректно та слушно обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, а також вміло обрано методи дослідження, зосереджуючи увагу на поставленій меті роботи та враховуючи об'єкт і предмет дослідження. Загалом, дисертація Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України» відповідає необхідним вимогам, що висуваються до даного виду робіт, та може бути рекомендована в разовій спеціалізованій вченій раді для захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Вадим ХАШЕВ наголосив, що дисертаційна робота Наталії ЩЕРБИНИ є актуальною та змістовною. В роботі авторкою висвітлюються сучасні підходи до теоретичного розуміння та практичного застосування норм кримінального закону, ознакою яких є зброя. Отже, дисертація Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України» в цілому заслуговує на позитивну оцінку, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Доктор філософії в галузі права Дмитро АНІСІМОВ, який вказав на актуальність теми, та достатній рівень роботи. Авторкою грамотно сформовано мету, предмет, об'єкт та завдання дослідження. Окремого позитивного враження заслуговують пропозиції дисертантки щодо вдосконалення чинного законодавства України, яке прямо чи опосередковано здійснює регулювання досліджуваних питань. Враховуючи вищевикладене, наголошено, що дисертаційне дослідження Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та може бути

рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Василь БЕРЕЗНЯК відзначив, що дисертаційна робота Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України» розкриває злободенні питання, такі як наскрізні кримінально-правові поняття, де важливим акцентом є правильно визначити їх зміст. Враховуючи це, актуальність дослідження не викликає сумніву. Дисертація характеризується логічним та ґрунтовним викладенням інформації, стилістичною та науковою грамотністю. Практичне та теоретичне значення дисертаційної роботи в даному напрямку важко переоцінити. Отже, дисертація Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України» є завершеною науковою працею та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Право людини на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і особисту безпеку споконвіку належать до природніх прав людини. Такі права мають бути захищені у демократичній, правовій державі усім масивом нормативно-правових актів. Норми статей 3, 27, 29, 30 Конституції України відповідним чином забезпечують охорону цих природніх прав. Однак вказаний захист потребує подальшого правового вдосконалення.

Одним із засобів, за допомогою якого право людини на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та особисту безпеку на даний час порушується або ставиться під загрозу, є зброя.

Спірним постає це питання через те, що у частині 5 статті 36 Кримінального кодексу України закріплено норму, згідно з якою не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб. Тобто вказана норма ставить на один щабель як поняття «зброя» так і будь-які інші засоби чи предмети для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення. Поряд із цим частина 4 статті 296 Кримінального кодексу України також повторює визначення «інших предметів, які використовувалися як зброя».

З'ясовуючи питання про відмежування зброї від будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи, які використовувалися як зброя, можна звернутися до коментаря Кримінального кодексу України, в

якому вказано, що зброя може бути застосована шляхом здійснення пострілів на ураження, в повітря чи землю, завдання ударів холодною зброєю, а також іншими предметами, придатними для ураження живої сили (залізні пруті, каміння, газові балончики).

Шляхами вирішення проблеми ідентифікації на законодавчому рівні поняття зброї, відмежування його від будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, є врегулювання на законодавчому рівні питання чіткої ідентифікації, класифікації видів зброї та її властивостей для правильної правової кваліфікації дій або навіть бездіяльності із застосуванням таких предметів.

Отже, вогнепальна зброя являє собою об'єкт власності, на який поширюється особливий режим регулювання, який може бути здійснений виключно Законом України.

На сьогодні обіг цивільної вогнепальної зброї законодавчо врегульовано спеціальними законами у всіх країнах Європи та у більшості пострадянських державах. Втім Україна – єдина на сьогодні держава у Європі з відсутністю законодавчого регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї та зброї, загалом.

За інформацією Міністерства внутрішніх справ України, громадяни України легально володіють лише вогнепальною зброєю у загальній кількості близько 1,3 млн. одиниць. Незважаючи на таку значну кількість вогнепальної зброї в обігу, ці правовідносини в країні досі не врегульовані жодним законом. Усі питання, пов'язані з обігом цивільної зброї, вирішуються виключно підзаконними нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України та інших центральних органів виконавчої влади. Більше того, нормативні акти МВС України, що регулюють обіг вогнепальної зброї в державі, фактично дублюють основні положення колишнього радянського законодавства. Переважна більшість норм є тепер анахронізмом та не регламентує навіть усталених суспільних відносин у сфері обігу зброї.

У свою чергу, відсутність узгодженої термінології та класифікації призводить, з одного боку, до довільного трактування і неузгодженості, а з іншого – створює підґрунтя для зростання корупції у цій сфері.

Отже, прийняття відповідного закону обумовлене необхідністю законодавчого регулювання відносин, що виникають під час обігу в Україні цивільної вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, а також конструктивно схожих зі зброєю та бойовими припасами виробів та задля визначення правового режиму власності на цивільну зброю, встановлення основних прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, відчуження, носіння, транспортування, ремонту, застосування цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів.

Аналізу розв'язання спірних питань під час кваліфікації кримінальних правопорушень, у складі яких є застосування зброї, присвячено чимало праць. Теоретичним і практичним підґрунтям дослідження зазначеної проблематики стали роботи відомих українських учених у галузі кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології. Це, зокрема, такі автори, як М.І. Бажанов,

К.Л. Бугайчук, Ф.Г. Бурчак, В.Я. Конопельський, М.Й. Коржанський, В.О. Навроцький, С.А. Тарарухін, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, В.В. Шаблистий, О.С. Юнін, С.С. Яценко та ін.

Втім у теорії кримінального права України ще й дотепер залишаються недостатньо розробленими важливі положення, що стосуються особливостей розслідування кримінальних правопорушень вищевказаної категорії.

Викладене підтверджує відсутність на сьогодні комплексних кримінально-правових досліджень питання кримінальної відповідальності за вчинення правопорушень – проступків та злочинів, ознакою складів яких є застосування зброї, що свідчить про актуальність теми та зумовлює необхідність проведення відповідного комплексного наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2022 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011; Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 № 756-р; тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11.06.2020 №454, та наукової теми кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення протидії злочинності» (номер державної реєстрації 0123Ш 05015).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є розробка поняття зброя у кримінальному праві та формулювання рекомендацій щодо вдосконалення кримінального законодавства та практики його застосування. Реалізація поставленої мети зумовила постановку й вирішення таких *задач*:

- з'ясувати стан теоретичної розробки дефініції «зброя» у кримінально-правовій доктрині;
- проаналізувати історико-правовий розвиток використання поняття «зброя» у зарубіжному законодавстві;
- проаналізувати історико-правовий розвиток використання поняття «зброя» в українському законодавстві;
- охарактеризувати поняття «зброя» як ознаки, передбаченої Особливою частиною Кримінального кодексу України;
- визначити зміст та обсяг поняття будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає;
- проаналізувати проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень, ознакою складів яких є зброя;
- проаналізувати практичний досвід розгляду кримінальних справ, ознаками складу кримінальних правопорушень яких є зброя;
- дослідити особливості форм реалізації кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, ознакою складів яких є зброя;

– сформулювати пропозиції з удосконалення кримінального законодавства в частині кримінально-правової регламентації зброї та практики його застосування, а також виокремлення поняття «будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб».

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері кримінально-правового реагування з боку держави щодо вчинення особою кримінальних правопорушень із застосуванням зброї.

Предмет дослідження – поняття зброя за кримінальним правом України.

Методи дослідження. У дисертаційному дослідженні використано такі методи: *діалектичний* – для дослідження поняття зброї як наскрізного кримінально-правового поняття (підрозділи 1.1., 2.2, розділ 3); *метод системного аналізу* – для вивчення норм чинного кримінального законодавства, що дозволило виявити недоліки та протиріччя у КК України та допомогло сформулювати пропозиції щодо вдосконалення окремих його статей (підрозділи 1.2, 2.1); *компаративістський* - для проведення історико-правового аналізу використання поняття «зброя» у закордонному законодавстві (підрозділ 1.3); *формально-логічний* – для вивчення практичного досвіду розгляду кримінальних справ, ознаками складу кримінальних правопорушень яких є зброя (усі підрозділи); *правового моделювання* - для формулювання пропозицій з удосконалення кримінального законодавства в частині кримінально-правової регламентації зброї та практики його застосування, а також виокремлення поняття «будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб» (усі підрозділи); *статистичний* – при вивченні емпіричної бази та ін.

Емпіричну базу дисертації становлять: матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень України; опубліковані статистичні дані МВС України, Офісу Генерального Прокурора щодо кількості облікованих протягом 2018–2024 рр. кримінальних правопорушень, ознакою яких є зброя.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним монографічним дослідженням, присвяченим визначенню поняття зброя у кримінальному праві України та розробці відповідних пропозицій з удосконалення законодавства та практики його застосування. У роботі сформульовано низку нових наукових положень і висновків, зокрема:

вперше:

- доведено, що дослідження поняття зброї в кримінальному праві, а саме визначення його складових та формулювання нормативної дефініції слід здійснювати за такими вузловими моментами: 1) формування понятійного апарату; 2) запозичення певних формулювань та ознак із суміжних нормативних актів; 3) урахування вітчизняних та іноземних досліджень, а також законодавства; 4) наявність проблемних аспектів, пізнання складної природи зброї, яка робить необхідним подальший науковий пошук; 5) забезпечення обґрунтованості теоретичних висновків та їх перевірка емпіричними дослідженнями;

- сформульовано визначення поняття «зброя» у кримінальному праві України. Це предмети, засоби або пристрої, за допомогою яких відбувається ураження живої цілі у вигляді заподіяння смерті або тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості людині, а також завдання матеріальної шкоди іншим об'єктам матеріального світу;

- обґрунтовано доцільність доповнення ст. 36 КК України приміткою, в якій точно та максимально повно вказати ознаки озброєності особи, що в подальшому полегшить кваліфікацію дій також і за іншими складами кримінальних правопорушень: озброєна особа – це особа, яка має при собі та не обмежена можливістю застосування вогнепальної, холодної, будь-яких інших видів військової зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, будь-яких інших засобів чи предметів для захисту або іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень;

удосконалено:

- положення про те, що, враховуючи суспільну значущість учинення кримінальних правопорушень із застосуванням зброї, доцільно включити таку ознаку до переліку обставин, які обтяжують покарання та внести відповідні зміни до статті 67 КК України;

- пропозицію про віднесення пристрою під патрон «Флобера» до категорії схожих з вогнепальною зброєю виробів, з огляду на досліджений європейський досвід боротьби з незаконною торгівлею зброєю. Під час опрацювання питання про доцільність володіння цивільним населенням вогнепальною зброєю, запропоновано парламентарям врахувати настанови, вміщені в Директиві ЄС № 91/477 та в Регламенті ЄС № 258/2021 стосовно визначення поняття «зброя»;

дістало подальшого розвитку:

- положення про те, що закони про кримінальну відповідальність більшості європейських країн чітко формулюють поняття «зброя», не підміняючи його вищообмеженим поняттям «вогнепальна зброя», що значно посилює кримінально-правову охорону потерпілих осіб, відносно яких застосовувалися різні предмети у якості зброї.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані пропозиції та висновки можуть бути використані у:

- *правотворчості* – для вдосконалення законодавства у частині кримінальної відповідальності за злочини, конститутивною ознакою яких є зброя;

- *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у частині кваліфікації кримінальних правопорушень, конститутивною ознакою яких є зброя;

- *науково-дослідній роботі* – під час подальших досліджень проблеми кримінальної відповідальності за злочини, конститутивною ознакою яких є зброя;

- *освітньому процесі* – для здобувачів вищої освіти при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», інших спецкурсів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднено у виступах на міжнародних конференціях: «Кримінальне право України перед викликами сучасності і майбуття: яким воно є і яким йому бути», м. Харків, 21-22 жовтня 2022 р.; «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти», м. Дніпро, 17 березня 2023 р.

Публікації. За темою дисертації опубліковано 5 праць, з яких: 3 – статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 2 – тези доповідей.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотно із застосуванням сучасної української мови та наукових термінів. Кожний підрозділ роботи побудований у логічній послідовності. Усе це забезпечує легкість і доступність сприйняття викладених у дисертації положень.

У результаті попередньої експертизи дисертації Наталії ЩЕРБИНИ і повноти публікацій основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Наталії ЩЕРБИНИ на тему «Поняття зброї за кримінальним правом України» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

**Голова засідання –
завідувач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
18 квітня 2025 року**

Василь БЕРЕЗНЯК